

ИВАН МИЈИЋ,
Београд

ХЛАДНО ОРУЖЈЕ ВОЈСКЕ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ 1882-1918.

– Из збирке Историјског музеја Србије –

После српско-турских ратова (1876-78.) у Србији се приступило реформи војног устројства, пошто се потврдило да је дотадашњи формацијски распоред неефикасан, пун организационих недостатака са премало образованих официра.

Нова формација српске војске прописана је 6. октобра 1878. године образовањем Дивизије стајаће војске: артиљеријска бригада (2 пука по 5 батаљона); инжењеријски пук (по један "пионирски" и "понтонирски" батаљон) и Коњички пук (4 ескадрона).

По новој формацији Народна војска и даље је била подељена на I и II класу, са формацијским распоредом у 4 корпуса од по 2 дивизије: шумадијски корпус (1 и 2 шумадијска дивизија); тимочки корпус (дунавска и тимочка дивизија); моравски корпус (нишавска и моравска дивизија) и дрински корпус (дринска и ибарска дивизија).

Сваки корпус Народне војске у свом саставу имао је по један артиљеријски пук стајаће војске, који је допуном из редова Народне војске у мобилном стању формирао артиљеријску бригаду.

Коњица Народне војске сваке дивизије I класе образовала је пук, а целог корпуса коњички пук.

Инжењерија сваког корпуса образовала је по један батаљон за сваку класу народне војске (I и II), поред осталих пратећих делова које је имао сваки корпус.¹

Покрећући обимне реформе у војсци на основу искустава стечених у минулим ратовима, недостајала су неопходна буџетска средства нарочито у циљу модернизовања наоружања.

Решење је нађено формирањем помоћног финансијског фонда изван војног буџета, чији би се потенцијал користио за војне набавке на основу Закона о устројству фонда (Ф/Но. 940) од 19. јануара 1879. године.²

¹ Станоје Станојевић, *Народна енциклопедија Српско Хрватско Словеначке*, књ. III, Београд, 1929, стр. 408.

² Службени Војни Лист, Београд, 1898, стр. 313, 314. Пошто је Закон о устројству оружаног фонда од 19. јануара 1879. године током времена претрпео знатне допуне и измене, 19. јануара 1897. године прописан је нови Закон... (АТ/Бр. 1522), како се наводило: "У циљу олакшице наоружања српске војске са сувереним вајреним оружјем". Даље се напомињало да ће се путем овог фонда вратити "војне набавке новцем уштеђеним од годишњеј војној буџета, државне дошације (1,700.000 динара) и добровољних прилога". Новцем прикупљеним на овај начин даље се наводило (Чл. 2): "може се вршити и исплаћа набавке "оружја, муниције, оружаног прибора и све сиреме за израду и набавку овога рода убојној машинеријала..."

Негде у исто време "ради научно̄ и ѿрактично̄ ѿраћења и испишивања развоја наоружања у свешу и код нас, и ѿрактичне ѿримене сѿечених сазнања и искусиава и домаћим условима, ѿчејшком 1879. године основан је Арѿиљеријски комишѿей." ³

Француски војни кругови и даље заинтересовани за реорганизацију српске војске која би се спровела на савремен (европски) начин, у Србију у специјалну војну мисију 1881. године (март-новембар) шаљу коњичко-кирасирског поручника Де Монтиела (А. de Montuel).

У својим извештајима упућеним француском Војном министарству, Монтиел је наглашавао да очекивана војна реорганизација у Србији тече спорије него што се то желело. ⁴

Минули ратови државни буџет Србије су исцрпели тако да је недостајало финансијских средстава неопходних за ефектнију реорганизацију војске. Наиме окупирана и питањима око изградње железнице, српска влада у том периоду није била у могућности да повећа војни буџет.

Реорганизација српске војске, њено оружаше и опремаше проглашењем Краљевине Србије, 22. фебруара 1882. године предузете иницијативе у циљу темељите реорганизације српске војске, настављане су паралелно са осавремењивањем државног апарата.

Иницијативом краља Милана Обреновића, 3. јануара 1883. године донет је Закон о устројству војске, којим је коначно установљено њено институционално формирање, када она постаје војска једне државе, а не народа.

Уместо дотадашњег двојства – стајаћа и народна војска (милиција), овим законским решењем народна војска је укинута; формиран је тзв. мешовити систем: стални кадар који се у ратном стању попуњава резервом. I позив чинио је стални кадар (до тада називан стајаћа војска), са својом резервом тзв. активна војска (до 30 година); II позив чинили су испуженици активне војске, од којих је формирана резерва I позиву као и за позадинску дужност (30-37 година), и III позив који се мобилисао једино у крајњој нужди (38-50 година).

Први позив од државе је добијао сву опрему и наоружаше, други наоружаше, шињел и шајкачу, док је трећи позив поред наоружаша добијао једино шајкачу. Очекивало се да ће Србија на основу овог војног закона располагати са око 100.000 људи активне војске. ⁵

Овим новим војним законом главни родови војске били су: пешадија, коњица, артиљерија, инжењерија и генералштабна струка; помоћни родови: болничари, возарија, административна одељења; помоћне струке: војно-судска, лекарска, марвено-лекарска, административна, телеграфска, поштанска и свештеничка.

³ Бранко Богдановић, *Хладно оружје Србије, Црне Горе и Јужославије 19-20 век*, Београд, 1997, стр. 24. Артиљеријски комитет установљен је на основу законодавне одлуке (Ф/Но. 941) од 16. фебруара 1879. године, и представљао је "специјално војно научно надлештво и нејосредни помоћни оржан министарсѿива војно̄."

⁴ Драга Вуксановић-Антић, *Сѿварање модерне срѿске војске*, Београд, 1993, стр. 102, 103.

⁵ Исто, стр. 103, 104, С. Станојевић, н. д., стр. 409.

У територијалном погледу земља је подељена на 5 дивизијских области: моравска, дринска, дунавска, шумадијска и тимочка; свака са поделом на војне округе (по 3), а ови на срезове (по 4).

На нивоу области формирано је 5 дивизија I позива (активних), 5 дивизија II позива и 60 батаљона III позива.

Формацијски састав сваке дивизије I позива чинили су: 4 пука пешадије (по 4 батаљона); 1 коњички пук (4 ескадрона); 1 пољски артиљеријски пук од 8 пољских батерија (6 оруђа); 1 инжењеријска команда са по једном "пионирском" и "полутрен" четом; болничарска чета (4 пољске болнице); занатлијска, месарска, пекарска чета (са пољским пекорницама); марвени депо, марвена болница, провијантска колона, муницијска колона са артиљеријском радионицом и војна пошта.

Дивизије I позива имале су такође и допунске јединице: батаљон, ескадрон, арт. батерију, пионирски и понтонирски вод.

Изван дивизијског састава били су: брдски артиљеријски пук, градски артиљеријски батаљон, минерска и жељезничка чета, мостовни трен, 2 телеграфска одељења, резервна санитарска чета, пошта, муницијска колона, пиротехничка чета и коњски депо.

Формацијски састав сваке дивизије II позива чинили су: 3 пука пешадије (по 4 батаљона); 1 коњички дивизион (2 ескадрона); 1 артиљеријски пук од 4 батерије (6 оруђа); инжењеријска, болничка, пекарска и месарска чета, провијантска и муницијска колона.

Трећи позив формирао је 12 пешадијских батаљона у свакој дивизијској области.

Осим мањих измена које се првенствено односе на формирање прекобројних пукова, на темељима војног устројства из 1883. године Србија је ратовала у оба Балканска и Првом светском рату.⁶

Пошто је спроведено ново формацијско устројство, у том периоду извршено је преоружање I позива испорученим пушкама "Маузер-Кока" М. 80 (како је која партија пушака испоручивана).

У исто време спроведена је акција одузимања оружја од бивших обвезника расформиране Народне војске, који су га нерадо предавали. Поводом ове акције, победом Радикалне странке на изборима 7. септембра 1883. године и радикалном листу "Самоуправа" Никола Пашић написао је: *"А ти и народе ако не будеш толико срећан да ти иош њеде твоје рајне усјомене твоје оружје-ти га иодај, али кућу немој ошћављати без њега, јер ћеш иорушити заклейву прадедову, иогазићеш аманети оних бораца који иадоше за наш у слободу; ошћавићеш свој род и ошћабину иусјоши која може све ујројасити и ушамани и. Чувај се сам кад те не чувају они којима је ти иоверено."*⁷

⁶ С. Станојевић, н. д., стр. 409. Службени војни лист, Београд, 1896, стр. 84. Доношењем Закона о Изменама и допунама у закону о жандармерији од 11. јуна 1884. године, жандармерија је са својом формацијском поделом на коњанике и пешаке постала саставни део војног сталног кадра.

⁷ Д. Вуксановић-Антић, н. д., стр. 106.

Наиме, акцију око прикупљања оружја од бивших припадника народне војске, коју је спроводила чиновничка влада Николе Христића (подржана од краља), а на основу наредбе министра војног Тихомиља Николића од 25. јула 1883. године, лоше је проценила време и ситуацију за то. У то време (1. новембар т. г.) заправо долази до отвореног сукоба између краља и радикала који су тражили промену устава, док са друге стране у народу нараста отпор око предаје оружја који се у Тимочној крајини (Салашу, Поречу, Грљану и Гамзиграду) изродио у буну.⁸

Како је претходно већ напоменуто, пошто је приспео наручени контингент пешадијских пушака Прописом (А/Но. 1760/ АБр. 2746) од 1. јула 1882. године извршено је преоружање српске пешадије, тако да су пушке система "Пибоди" М.1870 убрзано из стајаће предаване тада још увек актуелној Народној војсци (II и III позив), док су стајаће трупе опремане трофејним (турским) пушкама система "Хенри Пибоди Мартини" М.1871.

Међутим, доношењем новог Закона о устројству војске од 1883. године пошто је Народна војска укинута, на основу Прописа (А/СБр. 2341) од 18. јула 1883. године пушком М.80 опремана је пешадија I позива, артиљерија, болничари, возари као и муницијске колоне I позива.

Коњица I позива све до 1885. године у свом наоружању задржала је карабин система "Пибоди" М.1870, да би исти заменила карабином система "Маузер" М.1884 који добија и артиљерија (за разлику од коњичког са бајонетом).⁹

Што се тиче хладног наоружања доношењем Прописа за одело српске војске (Ф/Но. 5509) од 30. новембра 1882. године, за подофицире и заставнике у пешадији прописана је тзв. наредничка сабља М. 1882 (корице кожане, качење путем банделира). На основу истог прописа *"џрубачи и добошари пешадије, инжењерије, санишета и возарије, дужили су нож или шесак"*. Прописом о оделу активне и спреми целокупне војске српске (Ф/Но. 6748) од 20. октобра 1888. године *"шамбур мажори"* уместо дотадашње руске пеш. сабље М. 1817 (у Србији сабља-тесак М. 1841 "С"), такође добијају наредничку сабљу М. 1882. *"Шшабс џрубачи, џрубачи, добошари, музичари, војници џројехничке чеше, нижи чиновниционе колоне, болничари, џушкари, седлари, џојкивачи, занџлије администрајивних одељења и руја и разносачи џисама"*, и у будуће опремани су ножем тј. бајонетом перкусионе пушке система "Мини-Франкот-Петровић" М. 1856.¹⁰

⁸ С. Станојевић, н. д., књ. IV, Београд, 1929, стр. 544.

⁹ Б. Богдановић, *Монографија о наоружању Србије, Црне Горе и Југославије* (интерно издање), 1977, стр. 20.

Слободан Јовановић, *Влада Милана Обреновића*, Београд, 1934, стр. 388. *Влада је 1882. године у циљу набавке новог наоружања, код Англо банке закључила зајам на износ од 5.600.000 динара "који је шребало исплаћени у року од 15 година, у ком периоду је држава ушћуйила монојол Англо банци за извоз соли у шћјвредности."*

¹⁰ Б. Богдановић, *Хладно оружје...*, Београд, 1997, стр. 30. *Белгијским (вансенским) ножем М. 1856 још су Решењем (Ф/Но. 6383) од 5. новембра 1875. године опремани "џисари байаљонски, који су уједно и засћјавници у сћјајајој војсци..."*, док Прописом одеће административног особља Народне војске од 5. јуна 1876. године исти нож добијају и *"комисари чеше џешадиски Iи II класе, док су комисари болничких чеша дужили нож"*; заправо руску пеш. сабљу М. 1917.

Занимљиво да је за ниже чинове пољских болничких трупа према Пропису од 1888. године (Ф/Но. 6748) предвиђен *"широк тесак, на једној страни оштар, а на другој шесћераст"*.

По свему судећи ова одредба је убрзо по делимичном спровођењу услед непрактичности описаног оружја (оруђа) обустављена.¹¹

Што се тиче сабљи у наоружању коњице, доношењем Прописа за одело регуларног војинства и жандарма (В/Но. 94) још 9. јануара 1861. године прописана је сабља *"са белим ефесима и шемњак који је чинила киша сребрна на њанџлики од њлавешне свиле са њо њри црвено-беле њруђе, изнуштра њосиављена црном кожом"*; исто се односило у на офицере артиљерије.¹²

Биле су то у ствари сабље аустријске и пруске коњице М. 1845, М. 1850 односно М. 1852 које су испоручене крајем 1864. године у контингенту од 2.700, са којима су постепено замењиване коњичке сабље руског типа.

Пошто је Прописом (Е/Но. 2109) од 3. јула 1870. године у српској војсци (de facto) усвојен принцип који је заступљен у наоружању европске коњице, већина типова коњичких сабаља које се услед своје архаичне форме нису уклапале у прокламовани принцип тј. руске сабље М. 1809, М. 1826, М. 1837 и М. 1841 (у Србији М. 1809/41, М. 1826/41, М. 1838/63 и М. 1841/63). Прописом о оделу активне и спреми целокупне војске српске (Ф/Но. 5509) од 30. новембра 1882. године, предвиђено је да са истима буду опремани *"њодофицири њољских баџерија, наредници брдских баџерија и њодофицири ѓрадске чеџе."*

Прописом (Ф/Но. 6748) од 1888. године потврђен је већ прокламовани принцип у наоружању од 1882. године, с том разликом што се односио и на подофицире и капларе пољске артиљерије ("јахаће"), као и нареднике брдске артиљерије.

У нешто каснијем периоду када су трубачи, поткивачи и редови пољских батерија уместо руске пеш. сабље М. 1817 (у Србији тесак М. 1841) белгијских-вансенских ножева (бајонета) М. 1856 или ножева (бајонета) маузерових за артиљеријске карабине М. 1884, добили домаћи нож (тесак) М. 1897 коњичким сабаљама и даље су били опремљени *"сви нижи чиновни њољских баџерија, ѓрадскоџ арџиљеријскоџ и возарскоџ ескадрона, као и наредници брдских баџерија и њироџехничке чеџе."*¹³

Истим прописом од 1882. године поред већ присутних аустријских типова коњичких сабаља у српској коњици, за офицере коњице стајаће војске (коњички пук од 4 ексадрона) усвојена је сабља форме официра аустријске-аустроугарске коњице М. 1861-69. Сл. 1.

¹¹ Исто, стр. 30. Био је то заправо тесак ("faschinenmesser") сличан пруском М. 1824, који тип је у то време био широко заступљен у многим техничким јединицама европских војски.

¹² Исто, стр. 34.

¹³ Исто, стр. 33.

Официри коњичке артиљерије Прописом (Ф/Но. 6748) од 1888. године такође добијају исти тип сабље, који је Прописом о оделу целокупне војске (ФА/Но. 10158) од 15. децембра 1900. године потврђен и даље за све наведене категорије.¹⁴

САБЉА ОФИЦИРА КОЊИЦЕ
АУСТРИЈЕ-АУСТРОУГАРСКЕ
М. 1861-69/82 "С"

Сл. 1 Инвентарски број: 5645

Размере сабље:

Дужина сабље са корицама: 106,4 cm/ дужине сабље: 104,5 cm/ дужина сечива: 90 cm/ ширина сечива: 02,2 cm/ дужина корица: 92,3 cm.

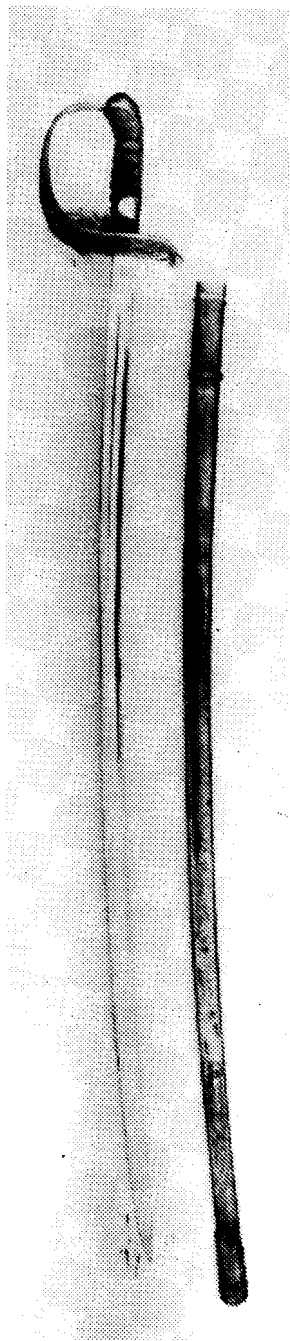
Опис сабље: (углавном се односи и на сабље инв. бр. 5680 и 5704).

Рукохват балчака израђен је од дрвета ребрасте форме, са пресвлаком од гуштерове коже (намотаји месингане тордиране жице недостају). У бази рукохвата постављен је метални прстен, а дуж леђног дела пружа се метални оков са обостраним "ушима". Леђни оков својим горњим делом формира плићу капу јабуке овалног темена, са заковицом листа сечива.

Рукобран балчака је метални лучно-симетричне форме, у виду улегнуте корпе са ваљкастим испустом на рубу. Површином корпе распоређени су украси витичасте орнаментике са перфорацијама, на чијем се рубу у висини ваљкастог испуста налазе два уздужна прореза за везивање темњака.¹⁵

¹⁴ Исто, стр. 26, Сабља од аустријске-аустроугарске коњице М. 1861-69 (поред сабље од аустријске коњ. М. 1850) у Србији је присутна још од друге половине 60-тих година: сабља ген. Фрање Заха са посветом "1867"; албум фотографија официрског кора (1870-72.) поклон кнезу Милану (фонд В. М.), где су поједини официри пор. Свет. Вохоска, пор. Стева Петровић, пор. Блажа Јурковић приказани са том сабљом.

¹⁵ Eduard Wagner, *hieb- und Stich-Waffen*, Prag, 1975, стр. 152-155. Сабља официра аустријске коњице М. 1861/69. по форми корпе рукобрана, заправо је прототип сабље официра енглеске коњице М. 1834; нешто раније исти узор послужио је у изради форме корпе рукобрана сабљи официра аустријске коњице М. 1845 и М. 1850.

Сабља официра коњице
Аустрије-Аустроугарске
М. 1861/69/82. "С"

Сечиво сабље је благо закривљено са једним ширим левкастим жљебом и двоштрном оштрицом при врху, који се формира у висини равни осе сечива.

Корице сабље су металне са "штифтом на устима" који је осигуран бочним завртњима, и "крестом" на доњем крају. Дуж горњег дела корица пласиран је уски метални прстен ("гривна") са правоугаоним прихватом на полеђини, који служи за качење (доњи прстен са бочном непомицном алком уклоњен је репарацијом).¹⁶

Натпис-ознаке:

У бази предње стране сечива пунцирана су два алегорична жига, са латиничним иницијалима произвођача: →

У истој висини налази се сечива, сигниран је окруњени државни грб Краљевине Србије.

У бази телућа сечива налази се лат. натпис произвођача: WEYER-SBERG, KIRSCHBAUM & Cie. SOI INGEN.

Да би себе растеретили непотребних ангажовања везаних за набавку оружја за официре, Одбор Министарства војске задужен за одело и спрему узимајући у обзир Пропис (Ф/Но. 5509) од 1882. године, 9. марта 1883. године расписао је тзв. међународни конкурс "за избор најповољнијег њредузимаца за снабдевање официрског кора новим оделом и сиреом." Од шест пристиглих понуда најповољније услове понудио је лиферант Шпајер и Мор (Mohr & Speyer) из Берлина, са којим је 22. јуна т. г. потписан "Уговор о снабдевању краљевско-српског официрског кора оделима и ошталом официрском сиреом и јахаћим њрибором."¹⁷

У том периоду и поред предузетих мера српска војска била је недовољно опремљена и без темељито спроведене реформе војског система, а све услед помањкаћа буџетских средстава.

Рат са Бугарима 1885. године показао је све њене недостатке када је мобилисан само I позив (око 52.000 људи), што је било недовољно чак да је то војска квалитативно боља од бугарске.

¹⁶ У вези са поменутом репарацијом видети фус ноту бр. 34.

¹⁷ Б. Богдановић, *Хладно оружје...*, Београд, 1997, стр. 24, 25. И поред декларативног фаворизовања берлинског лиферанта њему нису самим тим препуштене и неограничене концесије на српском тржишту. Наиме, исте године Исидор Најман, сопственик и управник аустроугарске фирме "Мориц Тилер Комп." успео је да повољнијим ценама и квалитетном робом потисне берлинску фирму, освајајући тржишни монопол

У међувремену држава је фаворизујући домаће формирано акционарско друштво ("Официрска задруга"), настојала да поред очувања официрског стандарда оствари и посредну контролу у промету официрске опреме, која од 1899. године постаје најозбиљнији конкурент постојећим приватним лиферантима.

Официрске сабље наручиване посредством Официрске задруге набављане су у Немачкој "код реномираних солингџенских мануфакшѹра."

Општи закључак свео би се да је пораз на Сливници "за српску државну војску и *сјо* и *шшо* и Садова за аустријску (1866.), или Седан за француску војску" (1871.).¹⁸

За стање српске стајаће војске у то време можда најсликовитије говоре речи Јована Скерлића, који је говорио "да је српска војска *зайраво* династичка жандармерија."

Убрзо по окончању Српско-бугарског рата, у периоду новембар-децембар 1885. године углавном терене на којима су се водиле борбе, обишла је француска специјална војна мисија на челу са потпоручником Де Шоле (De Cholet), припадника 18. батаљона француске пешадије.¹⁹

Као последица војног примата у земљи који је завладао после недавно окончаног рата са Бугарском, настављајући акцију на опремању стајаће војске савременијим наоружањем 19. јула 1887. године, доношењем Измена и допуна Прописа о оделу и спреми Активне војске (Ф/Но. 5601) за коњичку артиљерију прописана је сабља форме пруске коњичке и пешадијске артиљерије М. 1845.²⁰ Сл. 2.

После победе пруске над француском армијом 1871. године, велике количине заплениеног француског оружја допало је у пруске војне арсенале где је оно поправљено или регламентирано.

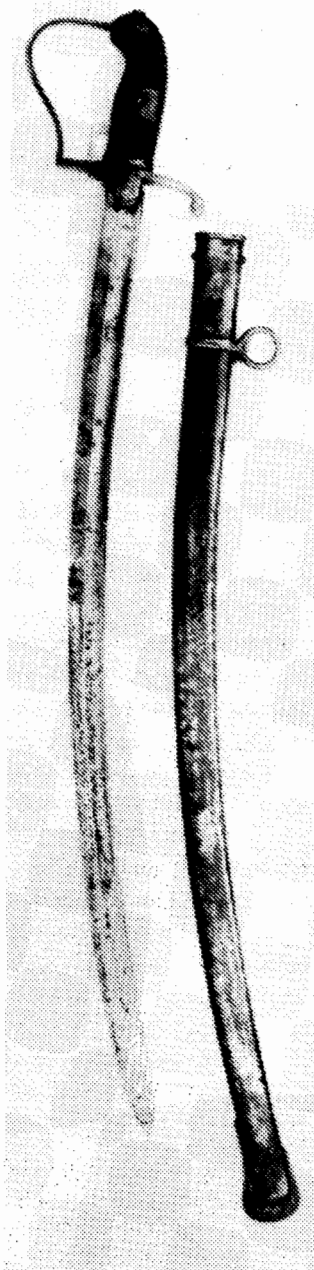
Са становишта нашег разматрања, веома је интересантно да су репарацијом оштећених

¹⁸ Милић Миличевић, *Вишални чиниоци развоја српске војске током XIX века*, Војно-историјски Гласник, бр. 1-2, Београд, 1993, стр. 49. Материјални издаци за српску војску 1895. године износили су 15. милиона динара, док је укупан државни приход био 46 милиона динара (ставка укупних буџетских расхода износила је: 45,969.639.44 динара).

¹⁹ Д. Вуксановић-Антић, н. д., стр. 111, 112. Своја запажања ова француска војна мисија срочила је у елаборату рукописа од 219 страна, датираним априла 1887. под насловом "Бугарско-српски рат".

²⁰ Б. Богдановић, *Монографија...*, Београд, 1997, стр. 4, 5.

Е. Wagner, н. д. стр. 200. Сабља пруске коњичке и пешадијске артиљерије М. 1845 израђивана је (смањених габарита), по угледу на тзв. "Блихерову" сабљу пруске коњице-хусара М. 1811.

Сабља пруске коњичке и пешадијске артиљерије М. 1845

пруских сабаља коњичке и пешадијске артиљерије М. 1845 исте опремане елементима са заплећених француских коњичких сабаља М. 1822.

Наиме, корице и сечива француских коњичких сабаља послужиле су им за замену оштећених пруских сабаља М. 1845, чиме је уједно постигнут и својеврстан победнички тријумф.

Очигледно је да се у контингенту испоручених сабаља пруске коњичке и пешадијске артиљерије М. 1845 (Уредба Ф/Но. 5601), нашао и изванредан број ових регламентираних сабаља као што је случај са нашим примерком. Сл. 3.

САБЉА ПРУСКЕ КОЊИЧКЕ И ПЕШАДИЈСКЕ АРТИЉЕРИЈЕ М. 1845/87 "С"

Сл. 2 Инвентарски број: 5406

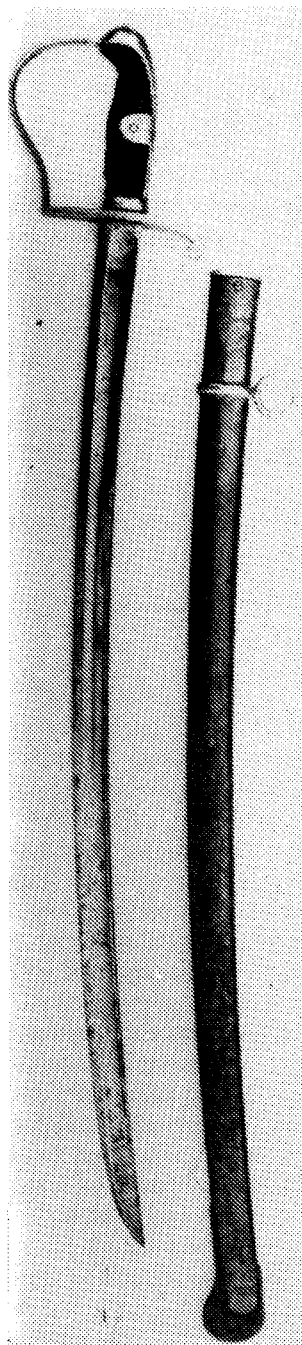
Размере сабље:

Дужина сабље са корицама 92 см/ дужина сабље: 90 см/ дужина сечива: 76 см/ ширина сечива: 03,2 см/ дужина корица: 79 см.

Опис сабље: (углавном се односи и на сабљу под инв. бр. 5695).

Рукохват балчака израђен је од тамне вештачке масе (бакелита) трбушасто-ребрасте форме, у горњем делу суженим. У бази рукохвата постављен је метални прстен, а дуж леђног дела пружа се метални оков са обостраним ушима. Леђни оков својим горњим делом формира плићу капу јабуке овалног темена са навртком листа сечива.

Рукобран балчака је метални срполикоугласте форме, симетричан са једним извијеним профилним ребром које под правим углом формира затворени спољашњи крак накрснице.²¹ Други крак накрснице прелази у одбојник

Сабља пруске коњичке
и пешадијске артиљерије
М. 1845/87. "С"

²¹ Б. Богдановић, *Хладно оружје...*, Београд, 1997, стр. 15, 58. Рукобран балчака сабље форме тзв. "узенгије" (Stirrup, Steighbugel) први пут је примењена на сабљи енглеске коњице М. 1796, док у Француској највећу популарност постиже у периоду Египатске кампање (1798-1801.), чија се рефлексивна на простору Европе осетила у периоду романтизма (18-).

са повијеним и задебљаним крајем; обострано на средишњем делу рама накрснице пружају се двострани овални испусти који служе за фиксирање сабље у корицама. У горњем делу рукобрана налази се уздужни прорез, за везивање темњака.

Сечиво сабље је закривљено, са једним обостраним ширим левкастим жљебом, са двостраном оштрицом при врху који се формира у равни осе сечива. У бази сечива налази се заштитна кожица ("mantinella").

Корице сабље су металне са штифтом на устима који је осигуран бочним завртњима, и крестом на доњем крају. У горњем делу корица пласиран је метални прстен, који на полеђини има правоугаони прихват а бочно, на унутрашњој страни лука непомићну алку, који служе за качење (о појасу, односно ункашу седла).

Натпис ознаке:

У бази наличја сечива сигниран је латинични натпис произвођача:
ERNST BUSCH SOLINGEN

У бази телућа сечива пунциран је латинични окруњени монограм владара са годином производње: W, 16 (1916. г.).

САБЉА ПРУСКЕ КОЊИЧКЕ И ПЕШАДИЈСКЕ АРТИЈЕРИЈЕ М. 1845/71

Сл. 3 Збирка Мијић

Размере сабље:

Дужина сабље са корицама: 94 цм/ дужина сабље: 90,8 цм/ дужина сечива: 76 цм/ ширина сечива: 03 цм/ дужина корица: 79 цм.

Опис сабље:

Рукохват балчака израђен је од дрвета трбушасте форме, који је у горњем делу сужен (намотаји канапа, кожна пресвлака са намотајима мес. тордиране жице постоје у фрагментима, или недостају). У бази рукохвата постављен је метални прстен, а дуж леђног дела се пружа метални оков са обостраним ушима које су заковицом спојене за лист сечива. Леђни оков својим горњим делом формира плићу капу јабуке овалног темена, са заковицом листа сечива.

Рукобран балчака је метални срполико-угласте форме, симетричан са једним извијеним профилним ребром које под правим углом формира спољашњи крак накрснице. Други крак накрснице прелази у одбојник са повијеним и задебљаним крајем.²² У горњем делу рукобрана налази се уздужни прорез за везивање темњака.

Сечиво сабље је закривљено, обострано са по једним ширим левкастим и једним ужим жљебом и двостраном оштрицом при врху који се формира на делу телућа, и оштрицом која је изоштрена.²³

²² Двострани овални испусти на средишњем делу рама накрснице који су карактеристични за аутентичну форму ове сабље недостају, пошто су репарацијом уклоњени.

²³ Ради се у ствари о регламентираним сечиву са сабље француске лаке коњице М. 1822, типа "montmorency".

Корице сабље су металне, са штифтом на устима који је осигуран двостраним завртњима и крестом на доњем крају.²⁴ У горњем делу корица постављен је један метални прстен који на полеђини има правоугаони прихват а бочно, на унутрашњој страни лука непомичну алку.

Натпис-ознаке:

У бази телућа сечива на широком бридном ребру, гравирани су латинични (француски) курзивни натпис произвођача (сечива):

M^olle Imp^orie de Chat^o 4-8° 1862 =
Bar^ole C^o M^o 1822

У бази предње стране сечива сигниране су кружне латиничне ознаке: →

док се у истој висини налази сечива налазе кнадно сигниране пруске ознаке: →

На полеђини рама накрснице отиснуте су ознаке пруске војне јединице, (понављају се у горњем делу полеђине корица сабље): 24. А. Е. 1. 56.

Војна организација у Србији није се мењала све до 1888. односно 1890. године, када се абдикацијом краља Милана и доласком радикалске владе (чији ће режим са мањим прекидима потрајати до 1894.) пристипило променама. У међувремену, министри војни смењивали су се таквом брзином да нису ни успевали да се озбиљније посвете војној организацији (Милојко Лешјанин, Тихомиљ Николић, Јован Петровић, Драгутин Франасовић, Ђуро Хорватовић и као изузетак Сава Грујић).

Дошавши на власт, радикалска влада је као енергичан противник стајаће војске доношењем Нацрта Закона о устројству војске више декларативно по имену, васкрсла тзв. Народну војску.

Наиме, I позив остао је и даље стајаћа војска, док су II и III позив образовали народну војску, заправо њен I и II позив. Оваквим устројством српска војска је постала нека врста мешавине стајаће и народне војске, са тенденцијом радикалских настојања да се наоружа и народна војска, како је било предвиђено и законским решењем.

Међутим, овакве намере захваљујући свом ауторитету, осујетио је бивши краљ Милан.²⁵

Наредни период био је обележен бурним политичким дешавањима, који су заправо првих година XX века означили и колапс династије Обреновић.

²⁴ Такође и корице су регламентирани од француске сабље М. 1822, прилагођене пруским стандардима.

²⁵ Д. Вуксановић-Антић, н. д., стр. 115.

У исто време повратком бившег краља Милана у земљу 1897. године после добровољног егзила (од прве половине 1895.) период до 1900. године обележен је коренитим војним реформама.²⁶

Наиме краљ Александар децембра 1897. године потписујући Указ којим је за команданта активне војске (I позив) постављен бивши краљ Милан са чином "ђенерала", истом приликом донет је и Указ којим се утврђује Команда активне војске у чији састав улази и Главни генералштаб, под чијом командом у мирно доба стоје "све команде дивизијских обласћи, односно сјалног кадра и редовне војске, ван састава дивизијског."²⁷

Захваљујући свом ауторитету и личном настојању, бивши краљ Милан поред тога што је стајаћу војску (I позив) увећао за 20 пукова у циљу обезбеђења старешинског кадра повећан је и број питомца Војне академије поред осталог и на тај начин што је рок школовања са 3, скраћен на 2 године. Даље, бив. краљ Милан је код владе успео да обезбеди неопходну подршку и финансијска средства за набавку савременијег наоружања и војне опреме.²⁸

У том периоду интензивне милитаризације земље уз хронични дефицит војног буџета, питања везана за преоружање и унификавање коњице једнообразним типом официјелне сабље, а с обзиром на њен другоразредни значај и улогу, остављена су на зачељу.

Решење је нађено средином деведесетих година у прописивању и уједно набавци савременијег и јединственог типа сабље за коњичку дивизију, док је постојећим разноликим, углавном руским и аустријским типовима коњицких сабљи требало опремити дивизијску коњицу.

Узимајући у обзир ратно бројно стање коњицке дивизије (2 бригаде свака по два пука са по два ескадрона), укупно је планирана набавка 3.000 сабаља.

Разматрајући најпогоднији тип сабље, Артиљеријски комитет определио се за форму сабље Саксонске коњице М. 1891 код које је балчак уобличен по угледу на форму балчака пруског палаша М. 1889 у то време још заступљен у коњици немачких Краљевина и Кнежевина: Бадена, Брауншвајга, Баварске, Хесена, Макленбурга и Олденбурга.²⁹ Сл. 4 и 5.

²⁶ С. Станојевић, н. д., књ. III, стр. 41; исто, књ. IV, стр. 728.

²⁷ Д. Вуксановић-Антић, н. д., стр. 118.

²⁸ Д. Вуксановић-Антић, н. д., стр. 118, 122. Захваљујући свом ауторитету бив. краљ Милан успео је да обезбеди велика финансијска средства неопходна за корените војне реформе, тј. "на скупиштинским седницама њишање издашката за војску није се јосшављало."; М. Милићевић, н. д., стр. 49. Бивши краљ Милан респектујући да главни ослонац династије почива у стајаћој војсци, настојао је да по сваку цену повећа број регуларних војника "шако да умешто 20 пукова са по два батаљона, војска је добила 15 пукова са по четири батаљона. Другим речима, на располагању је било 60 умешто ранијих 40 батаљона." У том периоду спроводећи акцију у опремању активне војске савременијим наоружањем, из Немачке (Oberndorf) се наручује чак 90.000 пушачких система "Маузер", док се из Француске коначно реализује испорука 44 артиљеријска оруђа "Šnajder Krezo".

²⁹ E. Wagner, н. д., стр. 143-145;

Иван Мијић, *Сабља краља Александра I Карађорђевића*, Зборник историјских музеја Србије, бр. 27, Београд, стр. 137.

МАЧ-ПАЛОШ ПРУСКЕ ЛАКЕ КОЊИЦЕ

М. 1889

Сл. 4. Инвентарски број: 5409

Размере палоша:

дужина палоша са корицама: 98,5 см/ дужина палоша: 97 см/ дужина сечива: 82 см/ ширина сечива: 02,7 см/ дужина корица: 83,7 см.

Опис палоша:

Рукохват балчака израђен је од бакелита у горњем делу повијен, трбушасто-ребрасте форме са карактеристичним зупцем у бази за смештај кажипрста. Јабука рукохвата је у виду плиће металне капе заравњеног теменог дела са навртком листа сечива, у чијој је бази постављен метални прстен. Рукохват је за лист сечива обострано повезан путем две спојнице са наврткама.

Рукобран балчака је метални лучно-асиметричне форме у виду улегнуте корпе са геометријским перфорацијама; својим доњим делом формира затворени спољашњи крак одбојника избоченог лука на предњој страни и језичастим повијеним испустом на рубу. У горњем делу рукобрана налази се уздужни прорез за везивање темњака.

Сечиво палоша је право, клинасте форме са двостраном оштрицом при врху који се формира у равни осе сечива. У бази сечива налази се заштитна кожаца.

Корице палоша су металне са штифтом на устима који је осигуран бочним завртњима, и крестом на доњем крају. У горњем делу корица пласиран је ужи метални прстен, који на полеђини има правоугаони прихват а бочно непомићну алку.

Натпис-ознаке:

У бази наличја сечива отиснут је латинични натпис произвођача: **WEYERSBERG KIRSCHBAUM & Co SOLINGEN**

У бази телуће сечива пунциран је латинични окруњени монограм владара, са годином производње: **W, J, 91 (1891. год.)**.

На језичастом испусту корпе балчака отиснуте су ознаке: **3405** (понавља се у висини уста предње стране корица), **2, Д** (ћирилицом ?);

Мач-палош пруске
лаке коњице
М. 1889

на доњој страни корпе налазе се ознаке војне јединице: 16. U. 6. 67.

На избоченом делу одбојника корпе балчака у форми перфорација налази се пруски грб.

МАЧ-ПАЛОШ ОФИЦИРА ПРУСКЕ КОЊИЦЕ М. 1889

Сл. 5. Инвентарски број: 5652

Размере палаша:

дужина палаша са корицама: 90 см/ дужина палаша: 87,5 см/ дужина сечива: 74,5 см/ ширина сечива: 02,3 см/ дужина корица: 77 см.

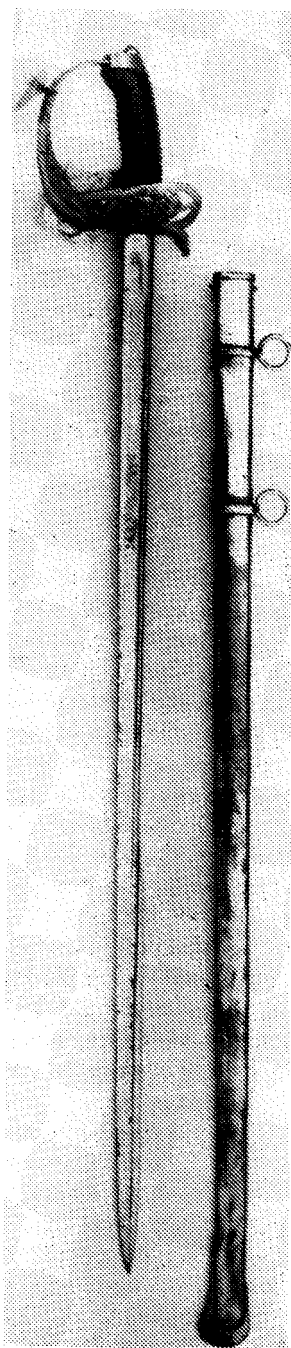
Опис палаша:

Рукохват балчака израђен је од облог дрвета са тамном целулоидном пресвлаком, у горњем делу повијен, трбушасто-ребрасте форме са зупцем у бази. Јабука рукохвата је у виду плиће металне капе заравњеног теменог дела са навртком листа сечива, у чијој је бази постављен метални прстен. Рукохват је за лист сечива обострано повезан путем две спојнице са наврткама.

Рукобран балчака је метални лучно-асиметричне форме у виду улегнуте корпе са геометријским перфорацијама; својим доњим делом формира затворени спољашњи крак одбојника избоченог лука на предњој страни и језичастим повијеним испустом на рубу. Предњи део корпе није монолитан као и рубни део полеђине – преклапају се. У горњем делу рукобрана налази се уздужни прорез за везивање темњака.

Сечиво палаша је право, клинасте форме са двостраном оштрицом при врху који се формира у равни осе сечива.

Корице палаша су металне са штифтом на устима који је осигуран бочним завртњима, и крестом на доњем крају. Дуж горњег дела корица пласирана су два ужа метална прстена од којих горњи на полеђини има правоугаони прихват а бочно непомицну алку, која се налази у истој висини доњег прстена.

Мач-палаш пруске коњице
М. 1889

Натпис-ознаке:

У бази предње стране сечива сигнирана су два алегорична жига (у виду окружене људске главе, шлема са визиром и перјаницом); са латиничном ознаком произвођача: W K & C; нешто ниже низ сечиво угравирана је лента са лат. курзивним натписом:

EISENHAUER³⁰ →

На језичастом испусту корпе балчака отиснуте су ознаке: 5. Н. 9.

На избоченом делу одбојника корпе балчака у форми перфорација налази се пруски грб.

Прихватајући препоруку Артиљеријског комитета "Изменама пројиса за одело и сирему целокујне војске српске" (ФБ/Но. 254) од 13. јануара 1895. године за наоружање "подофицира, значара и редова коњице" усвојена је "сабља новој пројиса", под ознаком М. 1895. Ст. 6 и 7.

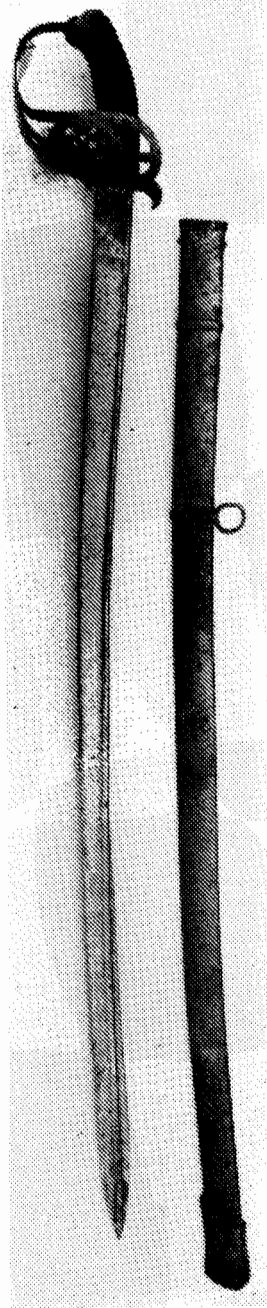
Уговором између произвођача, солингенске фирме "Weyersberg, Kirschbaum & Co." и Министарства војног за поручени контингент од 3.000 сабаља "новог прописа" (јединачна цена: 18,09 динара), до краја 1895. године требало је исплатити: 54.270 динара.³¹

³⁰ Ознака изузетно квалитетне оштрице.

³¹ Б. Богдановић, н. д., стр. 25. До 19. септембра 1895. испоручена је прва партија од 1.000 сабаља; 28. октобра друга партија, док је задња партија сабаља испоручена првих дана децембра т. г.; у погледу исплате одступило се од уговора по партијама, тако да је дуг према Вајерсбергу измирен тек почетком априла 1896.; исто, *Монографија...*, Београд, 1977, стр. 3. Прописом (КА/ТНо. 1683) од 19. априла 1896. сабља овог типа по ценовнику вредела је: 19 динара; сечиво: 7,35; корице: 5,77; корпа: 3,15; рукохват: 1,57...

СВЛ, 1901, Београд, стр. 838. Наредбом Министарства војног (А/ДНо. 4094) од 21. августа 1901. по ценовнику оружја и оружаног прибора "једна сабља са канијом кошња 26,82 динара без, а 28,22 динара са проценишом...".

Исто, *Монографија...*, Београд, 1977, стр. 3. Прописом од 4. фебруара 1896. усвојен је нови кајас за качење ове сабље, док се Наредбом (ФА/Но. 10036) од 30. августа 1908. корице сабље због одблеска брунирају. По неким подацима, до балканских ратова Србија је располагала са 6.027 комада овог типа сабље.

Сабља коњице
Краљевине Србије
М. 1895

САБЉА КОЊИЦЕ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ М. 1895

Сл. 6. Инвентарски број: 5415

Размере сабље:

дужина сабље са корицама: 105 см/
дужина сабље: 103 см/ дужина сечива: 88
см/ ширина сечива: 03,2 см/ дужина корица:
90,2 см.

Опис сабље:

Рукохват балчака израђен је од бакелита у горњем делу повијен трбушасто-ребрасте форме са зупцем у бази. Јабука рукохвата је у виду плиће металне капе заравњеног теменог дела са навртком листа сечива у чијој је бази постављен метални прстен. Рукохват је за лист сечива обострано повезан путем две спојнице са наврткама.

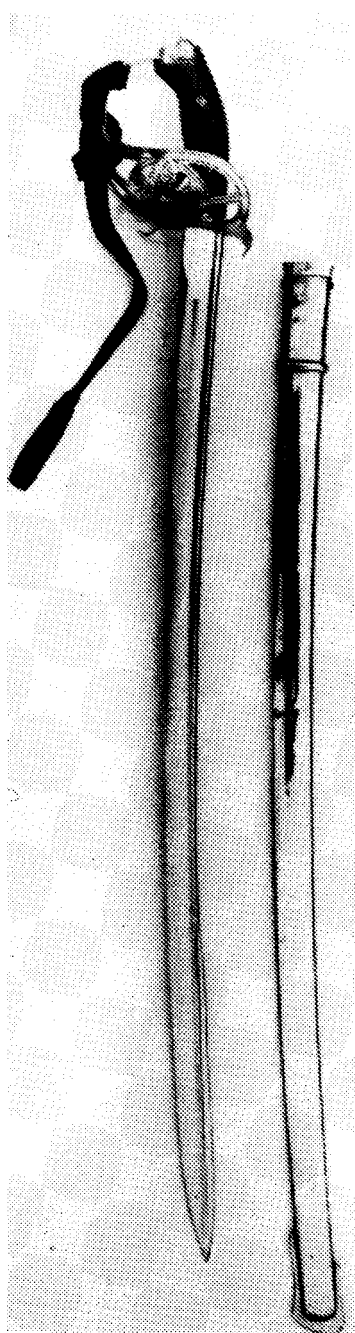
Рукобран балчака је метални лучно-асиметричне форме у виду улегнуте корпе са геометријским перфорацијама; својим доњим делом формира затворени спољашњи крак одбојника избоченог лука на предњој страни и језичастим повијеним испустом на рубу. У горњем делу рукобрана налази се уздужни прорез за везивање темњака.

Сечиво сабље је закривљено тзв. клинастог типа ("steckruckenklingen"), са ребрастим ојачањем на делу телућа које у задњој четвртини задира у раван осе сечива, формирајући обострану оштрицу.³²

Корице сабље су металне са штифтом на устима који је осигуран бочним завртњима, и крестом на доњем крају; у унутрашњости налазе се двострани дрвени улошци.³³

³² И. Мијић, н. д., стр. 137. Сечиво коњичке сабље М. 1895 израђивано је по узору на сабљу саксонске коњице М. 1891, чије је сечиво форме "steckruckenklingen" заправо уобличено по узору на пруску коњичку сабљу М. 1852/79.

³³ Б. Богдановић, *Монографија...*, Београд, 1977, стр. 3. У Војно-техничком Заводу у Крагујевцу од 21. августа 1906. за корице сабље су израђивани дрвени (фурнирни) улошци.

Сабља коњице
Краљевине Србије
М. 1895

Дуж горњег дела корица пласирана су два ужа метална прстена од којих горњи на полеђини има правоугаони прихват а доњи бочно, на унутрашњој страни лука непомићну алку.

Натпис-ознаке:

У горњем делу рукобрана корпе балчака отиснут је бр. 625, док све друге ознаке нису уочљиве услед сегментације.

На избоченом делу одбојника корпе балчака у форми перфорација налази се српски грб.

САБЉА КОЊИЦЕ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ М. 1895

Сл. 7. Инвентарски број: 5650

Размере сабље:

дужина сабље са корицама: 103 цм/ дужина сабље: 96,5 цм/ дужина сечива: 81,5 цм/ ширина сечива: 03 цм/ дужина корица: 85,5 цм.

Опис сабље идентичан је са претходним (инв. бр. 5415), осим детаља који се односи на качење корица.³⁴

Натпис-ознаке:

У бази предње стране сечива сигнирано је ћирилично окружено слово "Д"; док је у истој висини наличја сечива отиснут латинични натпис произвођача (делом нечитак): WEYERSBERG(G) (KIRSCH)BAUM & Cie SOLINGEN

На избоченом делу одбојника корпе балчака у форми перфорација налази се српски грб.

Негде у исто време када је вршена порудбина "новог типа" коњичка сабља М. 95 (половином 1895. године), поставило се и питање унификације официрске коњичке сабље.

Наиме, у том звању у српској коњици и официјелно је егзистирао тип сабље официра аустиријске/аустроугарске коњице М. 1861-69/82. "S".

Наметнувши се као логична потреба Решењем министра војног (АС/2426) од 30. маја 1895. године такође код Вејерсберга, наручена је мања серија "од 15 ойишних" официрских коњичких сабаља, које би се израђивале по угледу на војничку форму серије "новог шийа" али смањених габарита.³⁵

³⁴ Б. Богдановић, *Хладно оружје...*, Београд, 1997, стр. 25. Током јуна-јула 1916. репарацијом преосталог сачуваног, а оштећеног оружја у француском заводу "Шатерлоа", са корица српских сабљи по француским стандардима уклањан је доњи прстен са бочном алком. Наиме, коњичке сабље по француским правилима носиле су се искључиво закачене о ункаш на седлу, мада су се оне у нашој војсци и надаље носиле о виску на опасачу.

³⁵ Исто, стр. 25, 26. Официрски тип српске коњичке сабље М. 95 по свему судећи није официјелно уведен у наоружање, официрски атрибут све до 1920. била је сабља М. 1861-69/82. "S". И поред тога путем Официрске задруге официрска коњичка сабља "новог шийа" набављана је по начелним стандардима уважавајући Решење АС/Но. 2426.

Постојала су условно речено два типа оф. коњичке сабље "новог шийа": I тип заправо је била регламентирана коњичка сабља М. 1882, код које је монтиран једино нов балчак, док је II тип био аутентичне форме.

Такође доношењем Прописа Ф/ЂНо. 254 од 1895. године, за подофицире пешадије прописана је сабља тзв. "новог њројиса" М. 95, коју привремено добијају и пешадијски заставници као и "шамбур-мажори."³⁶

Већ следеће године полицијски чиновници Уредбом о службеном оделу од 12. априла 1896. године (тачка 10.) добијају "сабљу њројисану за њешадијске официре, но без корџе, шј. балчака са једном ѓраном од месинѓа", у свему сличној сабљи официрске коњице М. 1861-69/82. "S".³⁷

Настављајући акцију темељите реорганизације војске "... на њредлог министџра војног њочасног ађушаншѓ Њ. В. Краља, ѓенерала Драђушѓина Франасовића, на основу чл. 7. Закона о усђројсѓву војске...", током 1896. године прописују се Уредбе о новој формацији пешадије, артиљерије и коњице.³⁸

Тако је доношењем Закона о изменама и допунама у Закону о устројству војске (Ф/ЂНо. 5870) од 14. јула 1898. године Александар I Обреновић краљ Србије "ѓо милосѓи Божјој и вољи народној" верификовао

Нашим увидом сабља официрске форме М. 1895 најраније уочава се: фото архивом В. М. (Р-7715) Љубомир Лешјанин, вероватно 1895. год.; фото архива фонда И.М.С. (инв. бр. 1891/1-20) маневри војске 1898. у југоисточној Србији; фото архив фонда И.М.С. албум ген. Петра Живковића (1879-1935) у дијапозитиву од 1899-1905. год.

³⁶ Б. Богдановић, н. д, стр. 30. У Прегледу Прописа о војној спреми (ЂОНо. 179) од 1. априла 1902. поред осталог се наводи да је I позив комплетно опремљен предвиђеним бројем наредничких сабаља М. 95; II позив располагао је са 159 (недостајало: 300), док је за III позив недостајала комплетно предвиђена количина од 275 сабаља! Калкулишући са предвиђеним бројем од 1.495 сабаља тог типа неопходних за комплетно формацијско опремање, недостајало је 568 сабаља.

Израда овог типа сабље наручивана је код бечког произвођача: Karl Grasser, L. Zeitler.

³⁷ Исто, *Монографѓја...*, Београд, 1977, стр. 7.

Исто, *Хладно оружје...*, Београд, 1977, стр. 74. На основу српских поручбина овај тип сабље израђиван је код немачких и аустријских произвођача, чији је прототип сабља официра пешадије немачке покрајине Хесен Дармштат М. 1855.

³⁸ СВД, 1896, стр. 381, 1125, 1269, 1270. Изменом Уредбе о формацији пешадије (Ф/ЂНо. 1557) од 11. марта 1896. прописано је:

1. "Да се у сталном кадру батаљона: V-ти "Краља Милана", VII-ми "Краља Александра I.", IX-ти, XI-ти "Краљице Наталије", XIV-ти и XV-ти одвоје од својих пукова, и да сваки од њих образује нов пешадијски пук са називом: "V-ти пешадијски пук "Краља Милана"; "VII-ми пешадијски пук "Краља Александра I."; "IX-ти пешадијски пук; "XI-ти пешадијски пук "Краљице Наталије"; "XIV-ти пешадијски пук"; и "XV-ти пешадијски пук".

2. Новообразовани пукови чинили би административне органе III степена који су у сталном кадру имали сваки: пуковских штаб са два батаљона, док су у редовној војсци поред пуковског штаба имали четири батаљона са једним допунским.

3. Ови новообразовани пешадијски пукови "осѓташе у сасѓавау оних дивизија, у којима су бѓаљони из којих се образују".

Изменом Уредбе о формацији артиљерије (Ф/ЂНо. 5877) од 8. септембра 1896. године", прописује се:

1. "Да се у сталном кадру и редовној војсци укину: "брдски артиљеријски пук и брдска артиљеријска-муницијска колона".

2. Да трећи дивизијон пољских арт. пукова моравске и дринске дивизије у сталноме кадру и у редовној војсци буду брдски са називом "III брдски дивизијон" дотичног пољског артиљеријског пука, и да имају по три брдске батерије са бројним називом од 7 до 9 закључно."

Изменом Уредбе о формацији коњице и санитета (Ф/ЂНо. 7169) од 25. октобра 1896. године", прописује се:

1. За сталну коњицу установљавају се штабови коњичке бригаде, коњичког пука, пука Краљеве гарде, ескадрона коњичког пука, ескадрона Краљеве гарде и болничарске чете,

2. За редовни кадар коњице установљава се штаб коњичке бригаде, коњичког пука, пука Краљеве гарде, дивизијона дивизијске коњице, ескадрона коњичког пука, Краљеве гарде, дивизијске коњице и допунског, дивиз. болн. чете и пољске болнице.

решење Народне скупштине којим се поред осталог прописује (чл. 7 замењује са ставом): "Краљ је врховни зајоведник војске. Краљ на предлог војног министра одређује указом поделу, унутрашње уређење, састав и бројну јачину већих и мањих војних јединица и одељења састављених из једног или више родова оружја или струке; њихове команде и штабове, њихово наоружање и опрему, њихов службени однос, као и правила и прописе за њихову службу, обуку и дисциплину..."³⁹

Са реорганизацијом војске наставило се и током 1899. године када се поред формацијских измена приступило преименовању војних јединица. Тако је нпр. у пуку краљеве Гарде решењем министра војног (Ф/ЋНо. 764) од 27. јануара т. г. на основу Чл. 7 Закона о устројству војске донето наређење "Да се у пуку Краљеве Гарде образује и шрећи ескадрон истога састава као и досадањи..." На предлог министра војног (Ф/ЋНо. 2748) од 11. априла т. г. пук краљеве Гарде образовао је и четврти ескадрон истог састава као и прошли.⁴⁰

На предлог министра војног "ђенералштабног" пуковника Драгомира Вучковића (Ф/ЋНо. 3478) од 12. маја т. г. у Војном листу бр. 19 од 15. маја 1899. године обзнањено је:

1. "Да се у сјалном кадру и редовној војсци устроји коњичка дивизија од две бригаде, свака са по два пука, и да почне дејствовати 1. јуна ове године.

2. Дивизија да носи назив: у сјалном кадру *I* и *II* коњичка бригада, а редовној војсци Коњичка Активна дивизија.

3. Бригаде да носе назив: у сјалном кадру *I* и *II* коњичка бригада, а у редовној војсци *I* и *II* коњичка активна бригада.

³⁹ Исто, Београд, 1898, стр. 721, 722, 724. Изменом Чл. 24 војска је са пратећим службама подељена у четири категорије:

I. Главни родови оружја: пешадија, коњица, артилерија, инжењерија;

II. Главне струке: ђенералштабна;

III. Помоћни родови оружја: болничари, возарија, административна одељења, жандармерија;

IV. Помоћне струке: војно-техничка, санитарска, војно-судска, војна-административна, телеграфска, железничка, поштанска, свештеничка".

⁴⁰ Исто, Београд, 1899, стр. 119, 445, 487. У вези формирања четвртог ескадрона Краљеве гарде наређењем Министарства војног (Ф/ЋНо. 2903) од 16. априла 1899, на основу Указа Њ. В. Краља (Ф/ЋНо. 2748) од 11. априла т. г. мин. војни генералштабни пуковник Драгомир Вучковић наређује:

1. "Да се IV ескадрон Краљеве Гарде формира до конца овог месеца и да почне дејствовати 1. маја ове године.

2. Да IV ескадрон Краљеве Гарде станује у Крагујевцу."

Исто, Београд, 1901, стр. 597, 598, 714. Решењем мин. војног генералштабног пуковника Бож. Јанковића (Ф/ЋНо. 4929) од 19. јуна 1901, на основу Чл. 6 Закона о устројству војске установљена је "Команда Краљеве Гарде", под чију команду спадају пешадијска чета и гардијски ескадрон. Даље, наређењем Министарства војног (Ф/ЋНо. 5547) од 13. јула т. г. прописано је: "Да се команда Краљеве гарде као административни орган III степена, почев од 1. августа ове године, обраћа за снабдевање новцем и осталим материјалним потребама, непосредно министру војном."

4. У састав Ибригаде ући ће: I коњички њук "Обилића" и III коњички њук "Краља Александра I", а у састав II бригаде: њук Краљеве Гарде и II коњички њук "Цара Душана".

5. Коњичка дивизија и Коњичка Активна дивизија да буде административни орган Псџейена. ⁴¹

Формацијске и разне друге измене у војсци пратили су и разни прописи и многобројне уредбе третирајући питање наоружања, војне спреме и снабдевања; поједине услед њихове занимљивости наводимо: Нпр. Уредба о бесплатном давању опреме резервним официрима од 7. децембра 1896. године доноси: *"Новопроизведеним резервним официрима у чин њош њоручника, даваће се из војних слаѓалишња бесџлајно следећа лична официрска рајна сџрема: 1. Сабља са кајасом и шемњаком њо њројису. 2. Ревољвер са њрибором њо њројису и са 15 бојевих мешака..."* ⁴²

Изменама и допунама у Пропису о одећу активне и спреми целокупне војске српске као и Правилу ношње (ФА/Но. 1482) од 25. фебруара 1898. године, наређује се: стр. 24. додати: *"Кајас њреба да је са ланчињем и куком за закачињање сабље"*; стр. 29, исправком додати: *"Зими и кад је хладно носи се шињел, на служби увек обучен и закојчан до ѓоре са њровученим балчаком од сабље кроз џеј шињела. Ван службе мођу официри носиш њ ођрнуш са ошќојчанним шлинђом, или обучен са ошвореним њреклојцима ѓоре за два дуђмеша, или са свим ошќојчан-шлинђа у оба случаја закојчана, сабља одоздо. Кад су на мундиру ејолејше, може се шаќође и у службеним њриликама ван сџроја шињел носиш њ ођрнуш. Све ово важи и за кишње јайуње, у њриликама, кад се ишњо носи..."* ⁴³

Допунама о Уредби о наоружању и спреми целокупне војске (Ф/ЃНо. 1483) од 25. фебруара 1898. године, наређено је да се у "одељку" о артиљерији Уредбе о наоружању и спреми целокупне војске (Ф/ЃНо. 4326) од 25. новембра 1894. године *"дода да у ојрему кайлара нишанџија сџада ревољвер са кубуром, ѓајшаном и 15 мешака, шњо и ишњо сџада и арш. њослузи..."* ⁴⁴

Прописом о одећу, наоружању и спреми заставника (Ф/АНо. 5056) од 2. августа 1898. године што се тиче наоружања, наводи се: *"Ш њада код њешадије, а њројисана сабља код коњице и Краљеве ѓарде са вуненим шемњаком, и ревољвер"*; што се односи на њихову опрему: *"О њасач је са виском за ш њаду*

⁴¹ Исто, Београд, 1899, стр. 537, 538. Решењем (ФА/Но. 1484) од 22. фебруара 1899. извршено је именовање (крштење) пешадијских, коњичких, и артиљеријских пукова, тако је IV пеш. пук сталног кадра и редовне војске назван Стевана Немање; X пеш. пук: Таковски; XIII пеш. пук: Хајдук Вељко; XV пеш пук: Стевана Синђелића; I коњички пук: Обилића; II коњ. пук: Цара Душана; Шумадијски артиљеријски пук: Танаска Рајића; I пеш. пук I позива народне војске: "ђенерала Белимарковића"; IV пеш. пук: "ђенерала Тихомиља Николића"; VI пеш. пук: "Господара Јеврема"; VIII пеш. пук "Књегине Љубице"; IX пеш. пук: "ђенерала Протића"; X пеш. пук: "Господара Јована"; XII пеш. пук: "ђенерала Хорватовића"; XV пеш. пук: "ђенерала Лешјанина".

⁴² Исто, Београд, 1896, стр. 1385.

⁴³ Исто, Београд, 1898, стр. 179, 180.

⁴⁴ Исто, стр. 215.

од лаковане коже, а за сабљу њројисни кајас од белог бланка. Ш њада се носи њреко горње хаљине, а сабља ис њод..."⁴⁵

С обзиром да је 1897. године за коњичку артиљерију прописан нови тип сабље, наређењем Министарства војног (Ф/Г/Но. 1864) од 12. марта 1898. године прописан је и нов начин качења те сабље о седло: "Пош њо њрема одобрењу Командан ња Ак њивне Војске од 11. фебруара њек. год. ТБр. 30., њослужа и возари коњичке ар њиљерије носе сабљу о ункашу, на онај ис њи начин како је носи и коњица, њо наређујем, да се седла на којима јашу њослужа и возари коњичке ар њиљерије њодесе онако ис њо како су њодешена код коњице њрема њројису од 18. марта 1895. год. Ф/Г/Но. 1814., и да се сабља код њих њодеси за закачивање онако како је њо и код коњице."⁴⁶

На основу Прописа Министарства војног (Ф/Г/Но. 4660) од 28. јуна 1899. године (Чл. 4.) Уредбе о окружној жандармерији, прописана је нова формација окружних жандармеријских одреда чиме је замењена њихова привремена формација (Ф/Г/Но. 6733) од 29. септембра 1894. године.

Наоружање и опрема окружне жандармерије као помоћне војне струке (Чл. 24, став III, Закона о изменама и допунама у Закону о устројству војске Ф/Г/Но. 5870 од 14. јула 1898.), доношењем Уредбе (Ф/Г/Но. 2900) од 14. априла 1899. године, што се тиче окружне наоружања и опреме жандармерије Чл. 11. наводи: "Наоружање, одело и њос њељна с њрема ових жандарма ис ња је као и код жандарма њолицјске жандармерије, и све се њо може узет њи из војних сла гали ња у колико г а има, с њим: да се њла њи њо цени колико кош ња државу, сем оружја и муниције, које ће добијати бес њла њно од државе."⁴⁷

Даље, наређењем Министарства војног (А/Г/Но. 2496) од 6. августа 1899. године донет је Пропис на основу "највише г решења од 23. фебруара 1897. год. њ њам њано г у Службеном војном лис њу у бр. 8. на с њрани 148. од 1897. њо коме је за наоружање ар њиљерије усвојен нож мод. 1897. год." Скоро у исто време Решењем (А/Г/Но. 2777) од 24. августа т. г. прописано је "да се њосилне и дру ге с њоредне службе, наоружавају бел г њијским ножевима."⁴⁸

⁴⁵ Исто, стр. 792, 877, 878. Међутим, већ 26. августа наређењем Министарства војног (Ф/А/Но. 6665) прописује се: "Пош њо њ њаде, које су указом Ње г ово г Величан с њва Кра ља Ф А Но. 5056 од 2. ав г у с ња 1898. године, њројисане за наоружање њешадијских зас њавника, неће моћи још за дуже време г ош ове би њи, а међу њим у њешадији у скоро њочине њуковска школа, у којој и зас њавници са зас њавама учес њвовати имају, наређујем: Да зас њавници у њешадији носе њривремено сабље њешадијских официра (њројисне), но са њем њаком вуненом, а кајасом кожним и на ис њи начин, као ш њо их носе и официри, њ. ј. ис њод мундира, односно блузе."

⁴⁶ Исто, стр. 288.

⁴⁷ Исто, Београд, 1899, 478. На основу истог прописа (Чл. 12.) сваки жандарм у зависности од формацијске припадности "од оружја и ору жне с њреме", добијао је:

1. пешак: "1 карабин мод. 1884. год. са ножем; 1 револвер Наганов са футролом, потребну муницију пушчану и револверску, и 2 фишеклије са опасачем",

2. коњаник: "1 карабин мод. 1884. год. без ножа; 1 револвер Наганов са футролом; потребну муницију пушчану и револверску, и 1 фишеклију са опасачем, и 1 сабљу као у коњици стал. кадра."

⁴⁸ Исто, стр. 911, 949.

Б. Богдановић, исто, стр. 5. Артиљеријски нож М. 1897 био је први домаћи производ пушкарнице ("сабљарнице") Војнотехничког Завода у Крагујевцу, који је израђиван по узору на аустријски тесак М. 1853/62. Са незнатним изменама 1907; у официјелној употреби задржан до 1941. године.

Расписом Министарства војног (АДЦНо. 1084) од 10. марта 1899. године који се поред осталог односио и на магацине (оружна слагалишта) напомиње се нпр. *"не сме бићи њушака и карабина без њоџона, револвера без кубура и џајџана, сабаља без кајаса и џемњака, седала без бисаџа, уштеркијских кајиша, каса за њошковице код јахањих седала и без џорњих колана, а код самара без брд. узди и кеса за њошковице..."*⁴⁹

БАЛКАНСКИ РАТОВИ (1912-13.)

Предузетим обимним реформама на пољу друштвено-политичких прилика у Србији почетком XX века и поред милитаризације војног фактора као главног династичког ослоња, *"војска је временом њосијала њолиџички, односно друшњвени факџор. Као шњо је 1858. њокушала да једноџ владара одржи на њресњолу, 1903. џодине је друџоџ владара убисњвом скинула са џрона."*⁵⁰

Променом на династичком престолу и доласком краља Петра I Карађорђевића, Србија својом спољном политиком суочена са дестабилизујућом ситуацијом у свом окружењу, поново актуелизује зближавање балканских народа.⁵¹

У наредном периоду окупљањем око националног програма у Србији је постигнуто политичко и војно јединство уочи рата против Турске. Савременици су говорили: *"У целом нашем народу, нарочиџо у војсци, владало је необично велико расњоложење за овај рајџ."*⁵²

Оружану силу Србије у то време чинила је: Народна војска (обвезници од 21 до 45 г.) и последња одбрана (18-21, и 45-50 г.).

Народна војска делила се на: I позив (21-31 г.); II позив (31-38 г.) и III позив (38-45 г.).

Од јединица I и II позива образована је Оперативна армија, док је II позив са последњом одбраном употребљаван за *"зашњишњу и зашњварање џранице и обезбеђење значајних јавних објектаџа."*

Територијално постојало је 5 дивизијских области: Моравска, Дунавска, Шумадијска и Тимочка, од којих је свака у рату образовала по две пеш. дивизије (једну I и једну II позива), са називом своје дивизијске области.

⁴⁹ СВЛ, Београд, 1899, стр. 336, 337.

⁵⁰ М. Милићевић, н. д., стр. 49.

Д. Вуксановић-Антић, н. д., стр. 134. Доласком Петра Карађорђевића на престо у Србији (2. јуна 1903.), узимајући у обзир његово француско војно образовање, у војним пословима почиње да јача француски утицај.

⁵¹ Милан М. Стојадиновић, *Ни рајџ ни њакџ, Јуџославија између два рајџа*, Ријека, 1970, стр. 21, 28, 45. Аустроугарски министар спољних послова гроф Аебрентал 6. октобра 1908. године објавио је "изненађењој Европи" анексију Босне и Херцеговине, док јула т. г. у Турској избија тзв. "младотурска револуција", која ни до 1912. не успева да спроведе реформе и заведе ред.

С. Станојевић, н. д., књ. IV, Београд, 1929, стр. 13. "Анексиона криза донела је затишје у партијским борбама; унутрашња су питања дошла у други ред..." Међу првима склопљен је српско-бугарски уговор о пријатељству 29. фебруара 1912. (војна конвенција као саставни део истог потписана је 19. јуна), са роком важности (тачка 5.) до 31. децембра 1920.

⁵² Д. Вуксановић-Антић, н. д., стр. 134, 136, 137.

Дивизија I позива (око 350.000 људи) формирале су по 4 пука пешадије (сваки по 4.860 људи); по један артиљеријски и коњички пук, уз остале мање делове.

Дивизије II позива бројале су око 20.000 људи.

Оперативна војска I и II позива уочи рата опремљена је савременом пушком (152.000 комада), система "Маузер" (7 mm) M. 1899/07; M. 1910, као и карабинском верзијом (10.000 комада) M. 1908; док је III позив наоружан руском једнометном пушком система "Бердан" M. 1871.⁵³

Пошто се тематика нашег излагања углавном односи на коњичке сабље (са акцентом на српску коњицу), у наредном излагању наводимо: Новим формацијским распоредом српске војске од 1. априла 1902. године ратни састав Коњичке дивизије износио је 4.555 коњаника, док је бројно стање дивизијске коњице (по дивизионима) варирало од 302 до 775 коњаника.

Са поделом на три позива по новом устројству, предвиђено је да коњица има: I позив (10.986 сабаља); II позив (3.986, недостајало: 2.674) и III позив (210, недостајала укупна количина).

Формацијским распоредом укупно бројно стање Коњичке дивизије требало је да износи 15.182 коњаника, односно сабаља (недостајало: 2.884) рачунајући потребе коњице и артиљерије, располагало се заправо са укупно 13.760 сабаља.

Новим формацијским устројством од 31. марта 1904. године, укупно бројно стање Коњичке дивизије износило је 12.691 коњаника (сабаља); исказао се заправо вишак од 558 сабаља.

Наиме, формацијским распоредом I и II позив коњице располагао је са 9.178, а III позив са 850 сабаља. Од наведеног броја, само у саставу I Армије (Моравска I позива, Дунавска I и II, Тимочка II и Коњичкој дивизији) ангажовано је око 5.000 сабаља.

Током I балканског рата Коњичка дивизија бројала је 5.504 коњаника дивизијских коњица I позива: 3.581, а II позива: 2.595 коњаника са укупно 153 официра.⁵⁴

⁵³ Борислав Ратковић, *Српска војска у балканским ратовима 1912-1913. и у Првом светском рату 1914-1918.*, Војно историјски гласник, бр. 1-2, Београд, 1993, стр. 56, 57. Услед економске исцрпљености, буџетски приходи - расходи потицали су се још од 1909. какво стање ће потрајати све до 1925. *"Осећала се оскудица оштале рашне ојрме, нарочишо шаџорских крила и ђебади. Само је њен први позив био јошину ојремљен одећом и лоџорском ојремом..."* Сви пукови I и II позива имали су по 4 митраљеза, док је војска укупно располагала са 544 арт. оруђа.

Главнина српске војске подељена је у три оперативне групе (250.000 људи): I Армија (110.000 људи), 5 пеш. дивизија, 1 коњ. дивизија, 100 митраљеза, 18 топова; II Армија (60.000 људи); III Армија (76.000 људи), 95 арт. оруђа.

M. M. Стојадиновић, н. д., стр. 47. У то време управо су пристизале испоруке првих батерија француских пољских топова "Schneider-Creusot" од 75 mm, за које је Пешић својевремено 1906. и 1908. правео зајмове, захваљујући којим је извојевана битка код Куманова.

⁵⁴ Б. Богдановић, *Хладно оружје...*, стр. 27.

По окончању I балканског рата у Немачкој је у циљу своје протекционистичке политике направљен план у циљу помоћи западноевропских земаља Турској у њеној обнови државне управе.

Овим апелима одазвала се Француска шаљући финансијске и жандармеријске експерте, Енглеска се посветила турској флоти док је Немачка припремила пројекат о реорганизацији турске армије.⁵⁵

Све изразитија проевропска оријентација у уређењу турске војске присутна још од педесетих година XIX века, почетком XX века зависност Турске од западноевропских земаља у финансијском, економском, војном па и културном погледу је њена неминовност као последица. Немачка је на пољу своје европске политике у том периоду избила у први план, остваривши снажан утицај у модерном уређењу и опремању турске армије чији је главни саветник, реформатор и организатор био немачки генерал *Von der Goltz Paša*.

Стога је у турској војсци поред енглеског и америчког ватреног оружја преовлађивало немачко наоружање, по чијим узорима је израђивано и хладно оружје.

Тако је у периоду балканских ратова турска коњица била опремљена једним новим типом сабље, који је израђиван у немачким мануфактурама. Сл. 8.

САБЉА ПОДОФИЦИРА ТУРСКЕ КОЊИЦЕ-НИЗАМА М. 1909

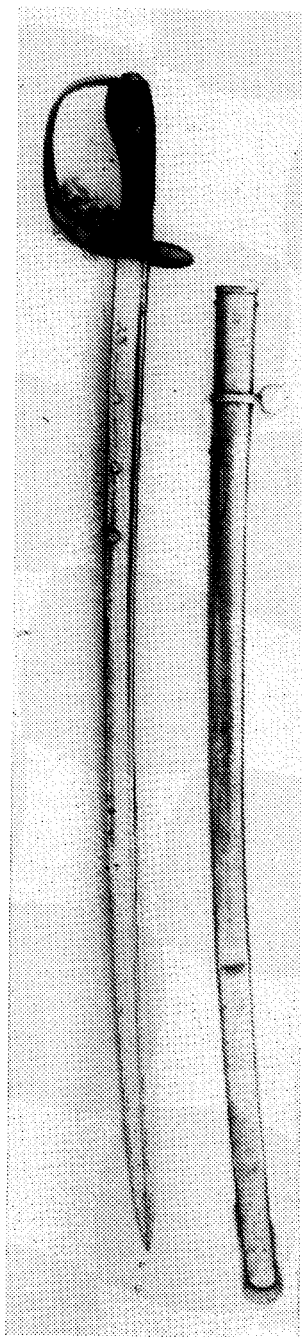
Сл. 8. Инвентарски број: 5660

Размере сабље:

дужина сабље са корицама: 101,5 cm/
дужина сабље: 99 cm/ дужина сечива 84 cm/
ширина сечива: 03 cm/ дужина корица: 86,5 cm.

⁵⁵ Н. Поповић, н. д., стр. 25, 26. Немачку војну мисију у Турској заступао је генерал Лиман фон Зандерс у чијој компетенцији се нашло и сво војно школовање; био је такође члан Врховног војног савета Турске и командант константинопољског корпуса.

Да би донекле ублажила руске сумње у погледу стварног циља ове немачке војне мисије у Турској, Коконцева председника руске владе новембра 1913. немачки канцелар умиривао је речима: "... да је Зандерсова мисија само природан продужајак 20-годишње инструкторске делатности Немачке."

Сабља подофицира
турске коњице-низама
М. 1909

Опис сабље:

Рукохват балчака израђен је од две тамне коштане облоге са ромбоидним мотивима, и наглашеним једностраним проширењем у горњем делу. Дуж бочних страна налази се месингана спојница, а у бази леђног дела удубљење за смештај палца. Обла јабука рукохвата завршава заравњеним теменом са мес. навртком листа сечива.

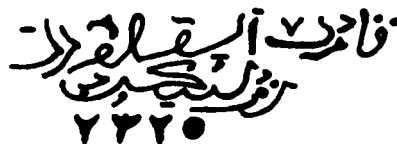
Рукобран балчака је од месинга једноставне лучно-симетричне форме који својим доњим делом формира затворени спољашњи крак са проширеним и заобљеним одбојником. У горњем делу рукобрана налази се уздужни прорез за везивање темњака.

Сечиво сабље је благо закривљено клинасте форме, са двостраном оштрицом при врху који се формира у равни осе сечива.

Корице сабље су металне са штифтом на устима који је осигуран бочним завртњима и крестом на доњем крају. У горњем делу корица пласиран је ужи метални прстен, који на полеђини има правоугаони прихват а бочно, на унутрашњој страни лука непомичну алку.

Натпис-ознаке:

У бази налицја сечива отиснут је натпис на арапском, који се делом понавља на налицју кресте корица сабље: →

У бази телућа сечива и навртке темена балчака сигнирани су елементи турског државног грба (полумесец и звезда) који се у виду перфорације налазе на одбојнику рукобрана балчака.

У периоду после I балканског рата, односи Бугарске са Србијом и Грчком погоршани су почетком 1913. године нарочито после пада једренске тврђаве (25. марта) и потписивања Лондонског мировног уговора (30. маја т. г.).

Дојучерашњи савезник Бугарска је под утицајем прогерманских војних кругова имајући подршку Аустроугарске 29/30. јуна 1913. године, без објаве рата напала Србију и Грчку којим чином је и дефинитивно разбијен тзв. Балкански савез.⁵⁶

Бугарска је војска поред руског оружја у то време снабдевана ватреним оружјем аустроугарске провенијенције; из истих извора углавном је набављано и хладно оружје, које је израђивано по немачком узору.

Стога су и сабље у наоружању бугарске војске (поред руских) верна копија немачког оружја, које међутим у недостатку стручне литературе нисмо у могућности прецизније да датирамо. Сл. 9, 10 и 11.

⁵⁶ Б. Ратковић, н. д., стр. 65, 66. Удружене пред заједничком опасношћу Србија и Грчка су 19. маја 1913. "склопиле савез за одбрану од Бугарске и регулисање ишиња међусобних зраница у Македонији, а Србија је добила и право слободног коришћења солунског ирисињаниша у шрајању од 50 година."

САБЉА БУГАРСКЕ КОЊИЦЕ М. (око 1895. г.)

Сл 9. Инвентарски број: 5663

Размере сабље:

дужина сабље са корицама: 106,5 cm/
дужина сабље: 101,5 cm/ дужина сечива: 87 cm/
ширина сечива: 03, 3 cm/ дужина корица: 91,5 cm.

Опис сабље:

Рукохват балчака израђен је од облог дрвета у горњем делу повијен, вретенасте форме са зупцем у бази, кожном пресвлаком и намотајима месингане тордиране жице.⁵⁷ Јабука рукохвата је у виду плиће металне капе заравњеног теменог дела са навртком листа сечива, у чијој је бази постављен метални прстен.

Рукобран балчака је метални лучно-асиметричне форме који својим доњим делом формира спољашњи крак одбојника избоченог повијеног лука на предњој страни, и језичастим повијеним испустом на рубу. Уз дуж полукорпе рукобрана пружају се завојите линије у виду избочених ребара.

Сечиво сабље је благо закривљено са по два упоредна шира обострана жљеба, са двостраном оштрицом при врху који се формира у равни осе сечива.

Корице сабље су металне са штифтом на устима који је осигуран бочним завртњима и карактеристичном крестом на доњем крају. У горњем делу корица пласиран је ужи метални прстен са очиглом на унутрашњој страни лука и помичном алком.

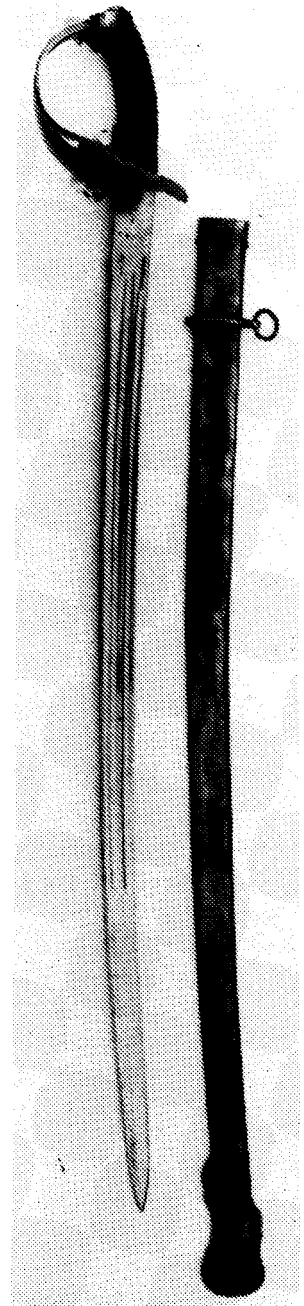
Натпис ознаке:

У бази предње стране сечива поред нејасног кружног жига и бр. 2422, сигниран је латинични натпис произвођача: ZELINKA ♦ WIEN ♦ JON ♦. У наставку прве трећине предње стране сечива цизелиран је ћирилични (бугарски) натпис:

ЖАТЪРЪДЪ!

док се у истој висини наличја сечива налази натпис:

⁵⁷ Аутентични бакелитни рукохват је услед оштећења у периоду експлоатације сабље регламентиран овим накнадно израђеним од дрвета, који подржава аутентичну форму.

Сабља бугарске коњице
М. (око 1895. г.)

За ЦАРЯ и ОТЕЧЕСТВОТО

САБЉА БУГАРСКЕ КОЊИЦЕ М. (око 1895. г.)

Сл. 10. Инвентарски број: 5673

Размере сабље:

дужина сабље: 98,5 см/ дужина сечива: 83 см/
ширина сечива: 03,2 см.

Опис сабље идентичан је са овде описаним експонатима инв. бр. 5409, 5415 и 5650 осим детаља који се односи на форму сечива, тј:

Сечиво сабље је благо закривљено са једним ширим левкастим обостраним жљебом, са двостраном оштрицом при врху који се формира у равни осе сечива.

Корице сабље недостају.

Напис-ознаке:

У бази наличја сечива поред бр. 2030, сигниран је латинични напис произвођача: WIEN • ЈОН • ZELINKA

САБЉА ПОДОФИЦИРА БУГАРСКЕ АРТИЈЕРИЈЕ
М. (око 1890. г.)

Сл. 11. Инвентарски број: 5661

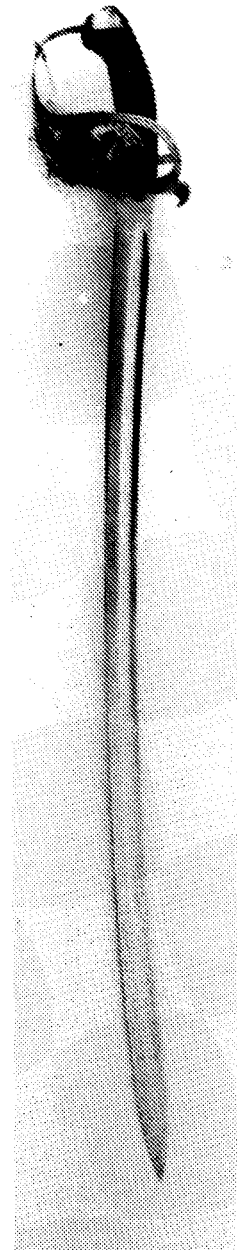
Размере сабље:

дужина сабље са корицама: 91 см/ дужина сабље:
87,7 см/ дужина сечива: 74,6 см/ ширина сечива: 03,1 см/
дужина корица: 77,2 см.

Опис сабље:

Рукохват балчака израђен је од дрвета трбушасте форме у горњем делу суженим, кожном пресвлаком и намотајима месингане тордиране жице. У бази рукохвата постављен је месингани прстен осигуран бочним завртњем, украшен флоралном орнаментиком. Дуж леђног дела пружа се мес. оков са обостраним ушима украшен једноставним рељефом. Леђни оков својим горњим делом формира плићу капу јабуке у виду лавље главе, са заковицом листа сечива на теменом делу.

Рукобран балчака је од месинга срполико-угласте форме, симетричан са једним извијеним профилним ребром које под правим углом формира спољашњи крак накрснице. Други крак накрснице прелази у одбојник са повијеним и задебљаним крајем; обострано на средишњем делу рама накрснице пружају се двострани овални испусти.

Сабља бугарске коњице
М. (око 1895. г.)

Сечиво сабље је благо закривљено, са једним обостраним ширим левкастим жљобом, са двостраном оштрицом при врху који се формира у равни осе сечива. У бази сечива налази се заштитна кожаца.

Корице сабље су металне са штифтом на устима који је осигуран бочним завртњима, и крестом на доњем крају. Дуж горњег дела корица пласирана су два ужа метална прстена, од којих горњи на унутрашњој страни лука има очицу са помичном алком (на доњем прстену исто накнадно уклоњено).

Нагпис-ознаке:

На доњој страни крака накрснице отиснут је број (година ?): 1911; на полеђини руба кресте корица број: 1993.

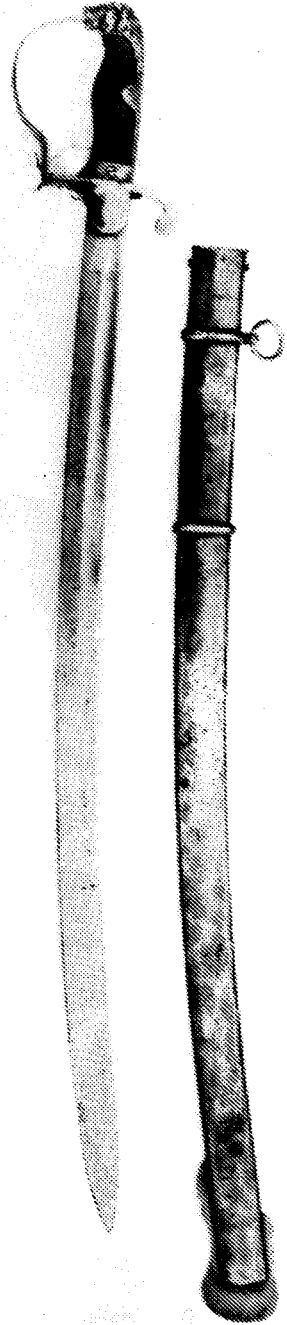
Балкански ратови (1912-13.) указали су великим силама *"сву несјабилност дошадашње идеје евројске полијтике одржања сјајуса 'кво' у Евроји. Сјворено је ново сјање, са којим се нарочијо није могла помириши Дунавска монархија, у којој се сада нејресјано говори о рашу јројив Србије... Јер, Србија, као победник у оба балканска раша, бејаше сада јако ојскочила у својој цени."*

У исто време у јужном подручју Хабзбуршке монархије распламсавао се јужнословенски покрет, створен у романтичарским круговима локалне интелигенције и варошке буржоазије.

*"У ваздуху се осећао нови рај: Аусјрија јрошив Србије, у циљу, да се Србија инкорјорира, јри шоме се и Бујарска има од Србије обилајо да најлаји..."*⁵⁸

⁵⁸ Војин Максимовић, *Војничке везе и односи Србије са Русијом у шоку јрошекложа сјолећа 1806-1917. год.*, Београд, 1930, стр. 26.

Б. Ратковић, н. д., стр. 69. У потрази за новим изворима сировина, тржишта, колонија и светском хегемонијом Немачка је у циљу територијалних освајања ("Drang nach Osten") тражила повода да уђе у рат. Њен први савезник и истомишљеник била је Аустроугарска, која 1914. у први план истура Сарајевски атентат као сам по себи довољним.

Сабља подофицира бујарске артиљерије М. (око 1890. г.)

Исцрпљена тек минулим ратовима немајући конкретне подршке чак ни од свог "природног" савезника Русије, Србија се 1914. године нашла у крајње незавидном положају; једини савезник на кога је могла да рачуна била је Црна Гора.

У циљу манифестовања руске подршке а заправо добијања неопходне финансијске и војне помоћи 26. јануара 1914. године, у Петроград су приспели престолонаследник Александар и Никола Пашић.

Том приликом Пашић је 3. фебруара у аудијенцији код цара Николаја II Романова, излажући мировну политику Србије напоменуо: "... да је мир Србији *пошребан да би се ојоравила и наоружала за нову одбрану српских државних интереса.*" Даље напомињући цару "... *аусшроугарску лиферирацију оружја Буџарској*", замолио је да Русија "... *на исти начин поможне Србији да се наоружа.*"⁵⁹

Међутим услед убрзане реорганизације и опремања руске Армије на западном фронту, Сазонов руски министар иностраних послова 9. априла 1914. године извештава Хартвига, руског опуномоћеника у Београду, да је Русија "... *лишена могућности да Србији усвоји неопходно оружје и осталу рајну опрему*" (о чему је још 19. марта т. г. Спалајковић српски посланик у Петрограду известио Пашића). И у наредном периоду на исту адресу стизали су са српске стране слични захтеви, нпр. крајем маја т. г. Пашић је Сазонову обновио захтев за наоружањем, истичући да су суседне земље већ завршиле са својим наоружавањем. Сличну конотацију имао је и разговор престолонаследника Александра 19. јула т. г. са Штрандтманом, руским отправником послова у Београду, када је изражено негодовање "*на наоружаност српске војске.*"⁶⁰

Након спроведене мобилизације (13/26-17/30. јула, и објаве рата 24. јула/ 6. августа 1914.) српски војнички потенцијал чиниле су: 1 Армија (Тимочка дивизија I и II позива, Моравска дивизија II позива); 2 Армија (Моравска дивизија I позива, Комбинована дивизија I позива, Шумадијска дивизија I позива); 3 Армија (Дринска дивизија I и II позива, Шабачки, Лознички, Обреновачки и Љубовијски одред; Ужичка војска (Ужичка бригада, Шумадијска дивизија II позива, лимски одред).

У саставу Оперативне војске (I и II позив) налазило се око 180.000 људи, док је III позив бројао око 70.000 људи.⁶¹

Заједнички именоватељ којим се описало тадашње стање српске војске свео би се на констатацију "*да материјална средства која су била ујрошена у балканским рајшовима нису била обновљена.*"

⁵⁹ Н. Поповић, н. д., стр. 31-33. Пошто је начелно добио цареву препоруку Пашић је обраћајући се руској влади изнео "*ојасан положеј Србије, ше је молио за прву помож од 120.000 пушака, 24 хаубице калибра 10,5 стц, 36 брдских топова, муницију, униформе за 250.000 војника и материјал за телеграф и телефон.*"

⁶⁰ Исто, стр. 33, 34, 51, 57. У насталим околностима заостравање српско-аустроугарских односа после Сарајевског атентата, Русија је 25. јуна т. г. објављујући "Владино саопштење" ставила до знања да "... *узима у заштити Србију у складу са својом вековном пољитишком заштитнице балканских народа и што не дозвољава да воља Аустрије и Немачке буде у Европи закон.*"

⁶¹ Б. Ратковић, н. д., стр. 70, 71.

Наиме, осећао се недостатак артиљеријских оруђа, муниције... као и 120.000 пушака са којима чак и поједине јединице I позива нису биле потпуно опремљене. Одеће такође није било довољно, нпр. I позив је био у истрошеним униформама из периода балканских ратова; II позив делимично је био у цивилној одећи, док је III позив био обучен у цивилно одело ("народно").

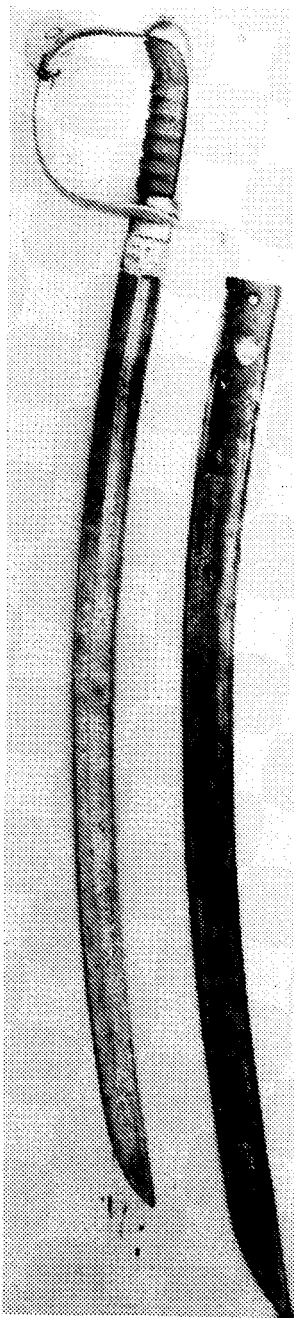
Аустријанци су стога равноправним противником сматрали једино српске трупе I позива, док им се српски Генералштаб чинио *"сјор и несјособан."* Насупрот српској, Аустроугарску тзв. Балканску војску чиниле су: 5 Армија (8 и 13 корпус); 6 Армија (15 и 16 корпус); 2 Армија (4, 7 и 9 корпус) са укупно 512.000 људи (уласком Русије у рат најјача 2 Армија са балканског, пребачена је на источно ратиште.)

У погледу опремљености Аустроугарска војска је била материјално и технички добро опремљена и солидно наоружана тј. како је о њој говорио начелник Врховне команде Конрад фон Хецендорф *"... најбоља војска коју је Аустрија имала у рату."*⁶²

Вековима експанзионистички настројена Аустрија почивала је на милитаризму са веома разгранатим војним и цивилним службама, чије су структуре опремане најразличитијим типовима наоружања, нарочито хладног.

Тако је Аустроугарска на подручју Војводине као и анексијом на простору Босне и Херцеговине у функцији своје власти организовала разноврсне службе и органе државне управе.

Пошто је акценат у нашем излагању на хладном оружју, навешћемо пример угарске жандармерије која је била опремљена сабљом аустријске пешадије М. 1862/67., Сл. 12, док су угарски високи судски чиновници као статусно обележје свога звања носили тзв. "јуратски" мач или сабљу. Сл. 13. Војно-чиновничке службе Аустрије такође су као обележје свога звања опремљене сабљом М. 1876. Сл. 14.

Сабља аустријске пешадије-
угарске жандармерије
М. 1862/67

⁶² Исто, н. д., стр. 71, 72.